

RECENZE

Milan Damohorský a kolektiv: České právo životního prostředí

1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, 545 stran, ISBN 80-7179-747-2

Ivana Průchová*

Recenzovaná publikace byla vydána nakladatelstvím C. H. Beck v ediční řadě právnických učebnic. Autorský kolektiv, tvořený pedagogy a doktorandem Katedry práva životního prostředí Právnické fakulty University Karlovy v Praze nabízí studentům právnických fakult (ale ne pouze jim) monografickou práci o právu životního prostředí. Svým rozsahem a obsahem se jedná o zatím nejucelenější pojednání o právní regulaci v oblasti ochrany životního prostředí v polistopadovém období v České republice. Je zjevné, že autoři právě tento cíl sledovali, a to i za cenu, že v některých pasážích jsou instituty práva životního prostředí spíše popsány než hlouběji analyzovány. Mimořádně cenným na monografii je skutečnost, že obsahuje i informace o právu životního prostředí v Evropské unii a o mezinárodněprávní ochraně životního prostředí.

Systematicky je práce rozdělena na část obecnou a zvláštní. V kapitole I. obecné části (autor M. Damohorský) jsou analyzovány obecné pojmy týkající se základů ochrany životního prostředí (jmenovitě pojmů životního prostředí, příčin, potřeb jeho ochrany a vývoje jeho stavu, pojmů trvale udržitelný rozvoj, globálních problémů životního prostředí a přehledu základních prostředků ochrany životního prostředí. V rámci této kapitoly jsou nastíněny i základní principy ekologické politiky, a to jak v České republice, tak v zemích EU. Lze mít zato, že takto pojatá pasáž zcela jistě náleží do právní učebnice, neboť čtenářům rozšiřuje obzor i do sféry mimoprávní, s kterou ovšem právní regulace úzce souvisí.

Druhá kapitola obecné části (autor J. Drobník, s výjimkou problematiky předmětu a systému práva životního prostředí) je věnována historickému vývoji práva životního prostředí, jeho předmětu a systému (autor M. Sobotka), pramenům, nástrojům ochrany, ústavním základům a hlavním zásadám práva životního prostředí. K pramenům, systematické a ústavním základům práva životního prostředí lze uvést, že „pražské pojetí“ se v mnohém odlišuje od pojetí „brněnské“ školy práva životního prostředí. V obecné

rovině je možné říci, že pojetí brněnské je širší a podle názoru recenzentky více odpovídající objektivní realitě. Pro účely této recenze považuji za nezbytné poukázat minimálně na pasáž zabývající se ústavními základy práva životního prostředí (s. 45–47), v níž postrádám uvedení některých významných článků Listiny základních práv a svobod, které s ochranou životního prostředí nesporně souvisejí (např. čl. 6 – právo na život, právo petiční, společovací, shromažďovací a jeho uplatnění ve vztahu k ochraně životního prostředí, čl. 14 ve spoj. s čl. 14 odst. 3 – svoboda pohybu a možnost jejího omezení z důvodu ochrany přírody, článků týkajících se pracovních podmínek, ochrany kulturního dědictví). Je nesporné, že se jedná o záležitost diskusní, nicméně je vhodné na ni poukázat. Z této skutečnosti totiž následně vyplývá i vymezení předmětu práva životního prostředí, když v rámci brněnského pojetí je na rozdíl od pražského do problémů týkajících se životního prostředí zahrnována i problematika ochrany pracovního prostředí (vnějšího i vnitřního) a problematika vnitřního prostředí obecně.

Třetí kapitola obecné části je věnována problematice organizace ochrany životního prostředí (autor M. Damohorský). Jde o stručně a přehledně zpracovanou kapitolu, na základě níž získá studující celkový pohled na „roztříštěnost“ organizačního zabezpečení životního prostředí v České republice. Podle mého názoru však měla být věnována rozsáhlejší pozornost (s. 55) postavení Ministerstva životního prostředí, a to zejména s ohledem na jeho postavení jako orgánu vrchního státního dozoru ve věcech životního prostředí. Rovněž v této kapitole, případně v kapitole samostatně postrádám bližší pojednání o postavení veřejnosti při rozhodování v záležitostech týkajících se ochrany životního prostředí. Jsem si vědoma, že se jedná v současné době o materii problematickou, medializovanou a mnohdy i kritizovanou ze zorného úhlu rozvoje investic v podmínkách České republiky, tedy ve vztahu ke konfliktu „podnikatel“ – „veřejnost“, nicméně mám zato, že právě pro svoji citlivost neměla zůstat stranou

* Doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc., Katedra práva životního prostředí Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

zájmu zpracovatelů učebnice již v obecné části. Autoři ji zařazují až mezi tzv. prostředky ochrany životního prostředí. Osobně se kloním k názoru, že označení „prostředky ochrany životního prostředí“ je sice výstižné, nicméně celou tuto materii bych považovala za vhodnější systematicky zařadit do obecné části práva životního prostředí.

Právní odpovědnosti při ochraně životního prostředí se věnuje kapitola čtvrtá obecné části (autor M. Damohorský). Z jejího zpracování je zjevné, že autor se danou problematikou zabývá dlouhodobě. Kapitola je propracovaná a přehledná. Je velmi solidním základem pro studium odpovědnostních vztahů v rámci zvláštní části práva životního prostředí. Ovšem ve vztahu k právní odpovědnosti si nelze odpustit poznámku, že čtenář marně hledá v obecné části obdobnou samostatnou kapitolu věnovanou prevenci v právu životního prostředí. Je o ní sice pojednáno konkrétně v rámci společných a závěrečných poznámek k právní odpovědnosti (s. 82 a násl.), nicméně s ohledem na princip resp. zásadu prevence v právu životního prostředí je otázkou, proč autoři nepovažují institut prevence za samostatný v rámci obecné části práva životního prostředí a ponechávají pojednání o prevenčních nástrojích až do pojednání v rámci části zvláštní (pomineme-li přehled nástrojů ochrany životního prostředí na s. 36 a násl.).

Kapitola pátá (spoluautoři M. Damohorský a M. Smolek) se týká ochrany životního prostředí v mezinárodním a komunitárním právu, a to v obecné rovině. Následně pak totiž jednotliví autoři v rámci zvláštní části věnují otázkám komunitárního práva a mezinárodního práva samostatnou pozornost. Zařazení této kapitoly považují za funkční, neboť dává čtenáři ucelený pohled na vývoj i současný stav právní regulace ochrany životního prostředí, která je nesporně významná i pro oprávněnou ochranu vnitrostátní. Je však otázkou, zda tuto materii začleňovat do obecné části práva životního prostředí jako práva vnitrostátního. Spíše se kloním k tomu, že měla figurovat zcela samostatně s následnými projevy do zvláštní části. Celkově lze k obecné části recenzované publikace říci, že je jejím studiem možno získat relativně ucelený a přehledný pohled na obecné otázky práva životního prostředí. Výhrady výše vznesené k některým otázkám (ústavní základy, prevence v právu životního prostředí, postavení Ministerstva životního prostředí) nesnižují její celkovou kvalitu.

Zvláštní část práva životního prostředí (na jejímž zpracování se podíleli M. Damohorský, J. Drobník, M. Smolek, M. Sobotka, V. Stejskal) je systematicky rozdělena do čtyř základních bloků – kapitola šestá se věnuje prostředkům ochrany životního prostředí, kapitola sedmá ochraně složek životního prostředí, kapitola osmá ochraně před zdroji ohrožení životního prostředí a kapitola devátá právní úpravě ochrany životního prostředí v rámci jiných lidských činností. Mezi prostřed-

ky ochrany životního prostředí jsou zahrnuty: územní plánování, posuzování vlivů na životní prostředí, integrovaná prevence a snižování znečišťování a informace o účasti veřejnosti na ochraně životního prostředí. Zde se opět jedná o otázku samotné systematiky práva životního prostředí, tedy o to, zda tyto prostředky nemají figurovat již v rámci obecné části práva životního prostředí.

Do oblasti ochrany složek životního prostředí a ekosystémů autoři řadí ochranu ovzduší a ozónové vrstvy Země, ochranu vody, ochranu půdy, ochranu lesa, ochranu přírody a krajiny a ochranu rostlinstva a živočišstva. Do oblasti ochrany před zdroji ohrožení životního prostředí podřazují problematiku odpadů, obalů, záření, hluku a vibrací, geneticky modifikovaných organismů, chemických látek a přípravků a živelních pohrom. Do posledního bloku označeného jako právní úprava ochrany životního prostředí v rámci jiných lidských činností jsou zařazeny ochrana lidského zdraví, památková péče, ochrana životního prostředí a hornictví, ochrana životního prostředí v rámci zemědělství, v energetice a v dopravě. Není zjevné účelné podrobně recenzovat všechny zde probírané otázky. Diskutovat by bylo např. možné o zařazení problematiky živelních pohrom do zvláštní části práva životního prostředí. Celkově je však třeba ve vztahu ke všem čtyřem blokům zvláštní části systematický přístup autorů ke každému jednotlivému relativně samostatnému okruhu otázek hodnotit pozitivně. Snaží se totiž pracovat podle „jednotné“ osnovy – předmět ochrany, příčiny ochrany, cíle ochrany, mezinárodněprávní dokumenty a mezinárodní spolupráce, právní úprava v Evropské unii, prameny vnitrostátní úpravy, hlavní směry a prostředky právní úpravy, organizace státní správy a odpovědnostní vztahy. Je pochopitelné, že ne vždy je možno tuto strukturu důsledně zachovat, a to buď ve směru jejího rozšíření – např. u ochrany přírody a krajiny, ochrany vod, případně zúžení – např. u ochrany životního prostředí v zemědělství, dopravě, energetice. Tímto přístupem se čtenář v monografii poměrně lehce orientuje a získává komplexní pohled na každou jednotlivě zkoumanou část. S ohledem na výše naznačený široký obsahový záběr monografie se podle mne autoři někde nevyhnuli až příliš stručnému pojednání o zkoumaných otázkách. Je však třeba zdůraznit, že s ohledem na skutečnost, že se jedná o monografii vydanou v rámci řady právnických učebnic, je možné z určitého zorného úhlu tuto skutečnost vnímat jako pozitivum. Nutí tak studujícího při snaze získat hlubší znalosti samostatně studovat další literaturu a související pozitivně právní úpravu, případně judikaturu. A tímto směrem by měla každá kvalitní vysokoškolská učebnice studenta vést.

Je proto třeba ocenit, že práce je vybavena bohatým seznamem české i zahraniční odborné literatury, časopiseckými a internetovými prameny, které mohou být pro takové samostudium nápomocny. Dále prá-

ce obsahuje věcný rejstřík, který usnadňuje orientaci v hutně zpracované problematice. V závěru práce obsahuje shrnutí v německém jazyce.

Mám zato, že jako celek lze hodnotit představovanou monografií jako významný autorský počin. Jejími čtenáři se nesporně stanou nejen studující práv, ale i odborníci z praxe a konečně svým pojetím a jazykem může zaujmout i laickou veřejnost. V době, kdy otázky právní ochrany životního prostředí představují jeden z významných problémů harmonizace českého práva s právem Evropských společenství je vydání předmětné publikace nesporně pozitivním počinem. Ovšem s ohledem na dynamický vývoj právní úpravy

v oblasti ochrany životního prostředí se lze jen těšit, že autorský kolektiv ve spolupráci s nakladatelstvím C. H. Beck, Praha brzy přistoupí k aktualizaci publikace, a to zejména v jeho zvláštní části, v níž mnohé informace velice rychle ztrácejí na aktuálnosti. Je proto otázkou, zda nebylo z hlediska koncepčního vhodnější učebnici koncipovat minimálně jako dvoudílnou, a to v členění na obecnou a zvláštní část, čímž by bylo i edičně snazší realizovat výše naznačený požadavek.

Operativnější aktualizace (a konec konců i finančně přístupnější cestu) by jistě zájemci o právo životního prostředí uvítali.